

13.2 ZAPISI U ĆIRILICI ILI U KOMBINACIJI ĆIRILICE I LATINICE

U COBISS sistemima, u kojima se koristi ćirilica, bibliografski i normativni zapisi mogu biti u ćirilici, latinici ili u kombinaciji oba pisma.

Podaci iz bibliografskih izvora na jezicima ćiriličnog i latiničnog pisma prenose se u bibliografske zapise na originalnom pismu. Podatke na ostalim jezicima transliterišemo na latinično pismo.

U COBISS sistemima, čiji se jezik katalogizacije izražava isključivo ćiriličnim pismom (npr. bugarski, makedonski), napomene i ostali podaci na jeziku katalogizacije unose se na ćiriličnom pismu; u COBISS sistemima, kod kojih je jezik katalogizacije na dva pisma (npr. srpski), napomene i srodni podaci na jeziku katalogizacije prate pismo glavnog dela bibliografskog opisa.

Imenske i predmetne odrednice unose se u bibliografske zapise slobodno ili pod normativnom kontrolom. Pismo slobodno unetih odrednica, kao i unos njihovih alternativnih oblika, određeni su lokalnim kataloškim pravilima.

Unos odrednica pod normativnom kontrolom obavlja se posredstvom normativnih zapisa s pristupnim tačkama na alternativnim pismima – ćirilici i latinici.

13.2.1 Unos podataka

U odgovarajuća polja tekstualni podaci mogu da se unose na oba pisma, na latinici ili ćirilici.

U COBISS sistemima, u kojima se imenske odrednice vode na dva pisma, a koji još nisu prešli na normativno kontrolisan unos ličnih imena, postoji dogovor o obaveznom unosu imenske odrednice na alternativnom pismu u odgovarajuća polja, i to u polja:

- 90X (2. ind. = 0, 3) u latinici;
- 90X (2. ind. = 1, 4) u ćirilici.

Sadržaj potpolja, ili neki njegov deo, automatski se može konvertovati iz ćirilice u latinicu i obratno, i to korišćenjem metoda **Uređivanje / Pretvori u latinicu** i **Uređivanje / Pretvori u srpsku/makedonsku ćirilicu** (v. pogl. 7.3.1 tačka 4).

Upozorenje:

Kada izaberemo unos u određenom pismu, moramo se pobrinuti za doslednu upotrebu svih znakova tog pisma.

*Slova, koja ne postoje na tastaturi, potražimo u prozoru **Skup COBISS znakova**, a ako ih na spisku nema, ni u kom slučaju ih ne smemo zamenjivati sličnim slovima drugog pisma.*

Iako su, po pravilu, kodirani podaci u latinici, kodovi se mogu se uneti i u ćirilici. Nakon unosa, kôd se automatski konvertuje u latinicu.

Ako kodove pretražujemo u šifrarniku u odvojenom prozoru, pismo zahteva za pretraživanje mora da bude usklađeno s pismom kodova ili objašnjenja kodova.

Upozorenje:

Kodove, koji sadrže znakove x, y, w, q, unosimo samo na originalnom latiničnom pismu!

13.2.1.1 Unos u polja pod normativnom kontrolom

U COBISS sistemu se u bibliografskom zapisu, za unos odrednica na više pisama, koriste ponovljena polja 70X, a unos u polja je normativno kontrolisan, v. pogl. 13.2.1.2.

Opšta uputstva za unos u polja pod normativnom kontrolom opisana su u pogl. 7.3.4. U ovom poglavlju opisane su samo sledeće specifičnosti koje se odnose na upotrebu ćirilicnog pisma:

- u potpolju 3 polja za imensku odrednicu bibliografskog zapisa, kao i u polju za unos u prozoru **Povezivanje sa zapisima iz CONOR.XX**, zahtev za pretraživanje možemo da upišemo ćirilicom ili latinicom. Na preciznost pretraživanja utiče:
 - da li normativni zapis sadrži alternativne pristupne tačke na ćirilici i latinici. O ovom zahtevu treba posebno voditi računa u slučaju stranih imena;
 - da li koristimo pretraživanje po rečima ili frazno pretraživanje. Pretraživanje po rečima omogućava unos zahteva za pretraživanje sa osnovnim znacima (npr. Viola Konig ili Мyp Пейт* *i ne* Viola König ili Мyp Пейт*), dok frazno pretraživanje zahteva dijakritički precizan unos zahteva za pretraživanje (npr. "König, Viola" *i ne* "Konig, Viola");

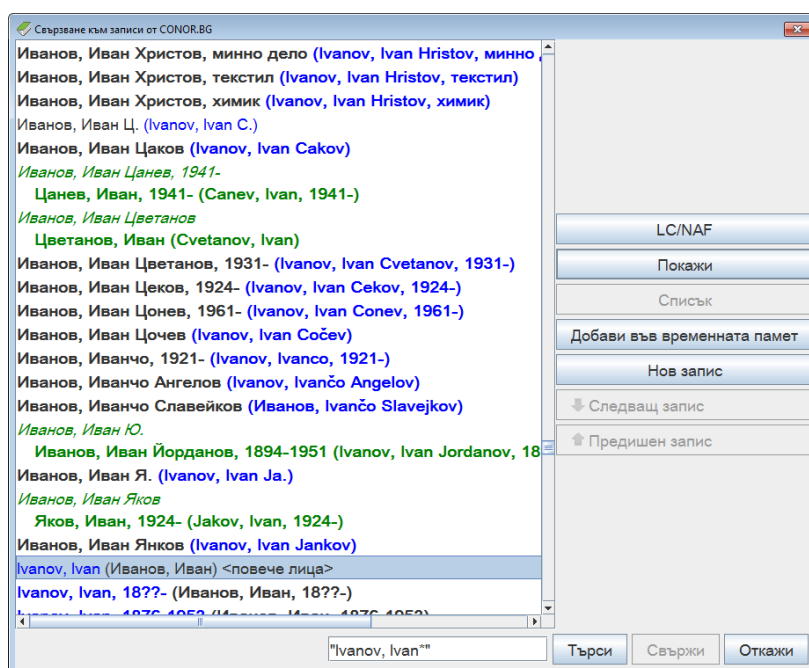

Savet:

Ako vaš zahtev za pretraživanje nije doneo željeni rezultat, ponovite pretraživanje tako što ćete upisati alternativni oblik na drugom pismu, odnosno drugi, vama poznat oblik imena.

- Spisak ličnih imena iz baze podataka CONOR.XX, ispisuje se na sledeći način:

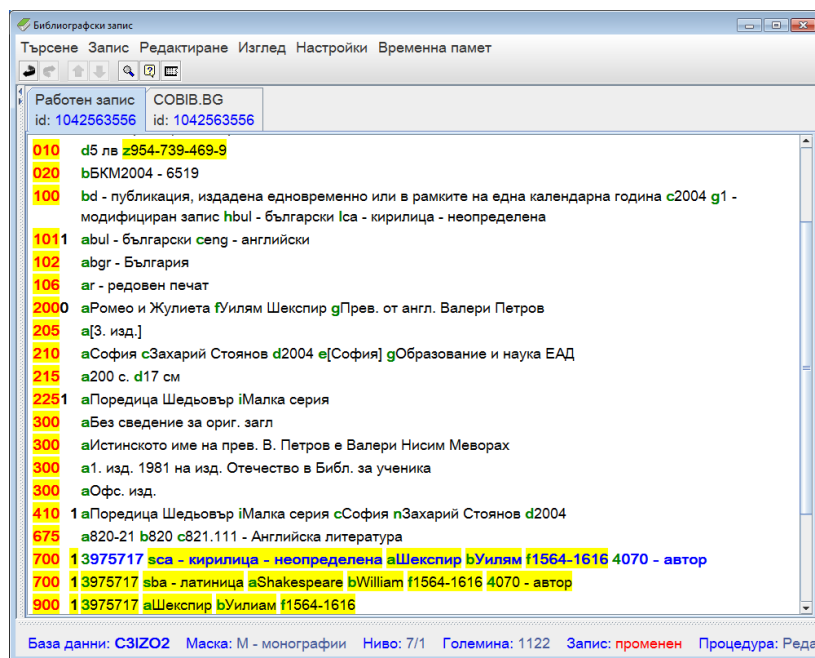
- **normativne pristupne tačke na alternativnim pismima** ispisuju se zajedno. Oblik na ćirilichnom pismu ispisuje se crnim, a oblik na latiničnom pismu plavim slovima. Tačke pristupa na alternativnim pismima u spisku su sortirane u dva niza: azbučnom, u kome je ćirilichni deo na prvom mestu i abecednom, u kome je latinični deo na prvom mestu. Azbučni niz prethodi abecednom;
- **varijantne pristupne tačke**, zajedno s dopunskom informacijom o pripadajućoj normativnoj pristupnoj tački, ispisuju se zeleno;
- **alternativne pristupne tačke na drugom jeziku** ispisuju se zajedno s dopunskom informacijom o normativnoj tački pristupa u zapisu na alternativnim pismima;

Slika 13.2-1: Primer prozora za povezivanje sa zapisima iz CONOR.BG

- Prilikom izbora posebno treba paziti na normativne pristupne tačke koje su samo na jednom pismu. Pismo izabrane pristupne tačke mora da odgovara jeziku i pismu dela koje katalogizujemo. Programaska kontrola neće dozvoliti unos neodgovarajuće odrednice u bibliografski zapis. U tom slučaju, ponovimo pretraživanje i dopunimo normativni zapis u skladu sa uputstvima u pogl. 7.3.4.1, tačka 4.
- Nakon klika na dugme **Poveži**, u bibliografski zapis se prenose sledeći podaci:
 - imensku odrednicu uporedo na dva pisma, ako normativni zapis sadrži alternativne pristupne tačke. Ako normativni zapis sadrži normativnu pristupnu tačku na jednom pismu, u bibliografski zapis se prenosi imenska odrednica na jednom pismu;
 - pismo prve u paru imenskih odrednica odgovara pismu glavnog stvarnog naslova u bibliografskom zapisu. U COBISS.SR, COBISS.CG i COBISS.RS sistemima, za dela na srpskom jeziku na oba pisma, prva u paru imenskih odrednica je u ćirilici;

- u bibliografski zapis prenose se i ostale pristupne tačke iz normativnog zapisa. U COBISS.BG sistemu pristupna tačka se iz polja 700 prenosi u polje 904 bibliografskog zapisa.

Slika 13.2-2: Primer radnog bibliografskog zapisa s povezanom imenskom odrednicom na alternativnim pismima u COBISS.BG sistemu

13.2.1.2 Unos u normativni zapis na alternativnim pismima

Za normativne zapise takođe je razvijena struktura zapisa koja omogućava paralelna polja za alternativne pristupne tačke na dva pisma u istom zapisu.

Detaljna uputstva za rad s normativnim zapisima opisana su u pogl. 9. Uputstva u ovom poglavlju dopuna su osnovnim uputstvima i namenjena su isključivo vođenju podataka na alternativnim pismima.

Sledeći postupci odnose se na tretman alternativnih pristupnih tačaka u procesu kreiranja, uređivanja i preuzimanja normativnih zapisa.

Novi zapis kreiramo u prozoru **Normativni zapis (CONOR)**.

Postupak

1. Izaberemo metodu **Zapis / Kreiraj zapis**.

U editor zapisa učitaju se polja i potpolja izabrane maske za lična imena (PN), pri čemu je polje 200 ponovljeno.

2. Po pravilu, ispunimo paralelna polja 200.

U prvo polje 200 upišemo normativnu pristupnu tačku u ćirilici, a u potpolje 7 obavezno unesemo odgovarajući kôd za ćirilčno pismo. U drugo polje 200 upišemo normativnu pristupnu tačku u latinici, a u potpolje 7 obavezno unesemo kod za latinično pismo. Normativni zapisi na

alternativnim pismima podržavaju vođenje opštih kataloga u ćirilicom i latiničnom pismu. Zato, u prvo polje 200, za autore, koji stvaraju na ćirilicnim jezicima, unosimo oblik imena na izvornom jeziku. Za autore, koji stvaraju na latiničnim jezicima, unosimo fonetski oblik koji je urađen prema pravilima fonetizacije u nacionalnom sistemu. U paralelno (drugo) polje 200, za autore koji stvaraju na ćirilicnim jezicima, unosimo transliterisani oblik imena na latiničnom pismu. Za autore, koji stvaraju na latiničnim jezicima, unosimo oblik imena na izvornom jeziku.

Savet:

Normativnu pristupnu tačku oblikujemo na oba pisma, čak i onda kada u uzajamnoj bazi podataka ne postoje bibliografski zapisi za dela na alternativnom pismu.

3. Ako ne raspoložemo podacima za oblikovanje normativnih pristupnih tačaka na oba pisma, ispunimo samo jedno polje 200.

U prvo polje 200 upisujemo normativnu pristupnu tačku u ćirilicom ili u latiničnom pismu i u potpolje 7 obavezno unosimo odgovarajući kôd za pismo.

4. Varijantne pristupne tačke unosimo u polja 400.

U odnosu na jezik i pismo bibliografskog izvora, varijantne pristupne tačke unosimo u ćirilici ili latinici. Preporuka je da se varijantni oblici imena, koji su korisnicima kataloga opšte poznati, unose uporedo u oba pisma. Unos koda za pismo nije obavezan.

5. Srodne pristupne tačke unosimo u polja 500, paralelno u oba pisma.

Budući da se srodne pristupne tačke pojavljuju u drugom zapisu kao normativne pristupne tačke, preporučuje se unos alternativnih oblika.

Ako u zapisu nedostaje normativna pristupna tačka na alternativnom pismu, zapis dopunimo.

Postupak

1. Izaberemo metodu **Zapis / Uredi zapis**.

U editor se učitaju ispunjena polja normativnog zapisa, pri čemu postoji samo jedno polje 200.

2. Dodamo paralelno polje 200.

Ako imamo privilegiju CAT_NEWPN, metodom **Uređivanje / Dodaj polje** dodamo još jedno polje 200 i u njega unesemo alternativnu pristupnu tačku na drugom pismu. Iz postupka su izuzeti zapisi za koje je odgovornost preuzela druga biblioteka.

Ako nemamo privilegiju CAT_NEWPN paralelno polje 200 možemo da dodamo samo u zapise koji su kreirani u našoj biblioteci, ako poslednji redaktor zapisa nije osoba s privilegijom CAT_NEWPN (korisničko ime počinje izrazom CONXX:). U suprotnom se za dopunu zapisa obratimo katalogizatoru s privilegijom CAT_NEWPN, odnosno redaktorima CONOR baze.

Normativne zapise možemo da preuzmemo iz normativne baze podataka Kongresne biblioteke.

Postupak

1. Izaberemo metodu **Pretraživanje / LC/NAF i** potražimo te izaberemo željeni zapis.

Zapis se dodaje u spremište zapisa.

2. Izaberemo metodu **Zapis / Preuzmi zapis**.

U editor zapisa učitava se zapis iz LC/NAF programski konvertovan i prilagođen za upotrebu u CONOR bazi. Za preuzimanje zapisa potrebna je privilegija CAT_NEWPN.

3. Dodamo paralelno polje 200.

Ako vam je poznat alternativni oblik u ćirilici, metodom **Uređivanje / Dodaj polje**, dodajemo još jedno polje 200 i u njega unesemo normativnu pristupnu tačku u ćirilici. Metodom **Uređivanje / Pomeri na gore**, polje s normativnom pristupnom tačkom u ćirilici rasporedimo ispred alternativne pristupne tačke u latinici.

4. Istovremeno, ispravimo i dopunimo sve ostale podatke u zapisu.

U sistemu COBISS.BG, pored osnovnog normativnog zapisa sa alternativnim pristupnim tačkama u ćirilicom i latiničnom pismu, vode se i dodatni normativni zapisi za pristupne tačke na bugarskom i ruskom jeziku.

Postupak

1. Izaberemo metodu **Zapis / Kreiraj zapis**.

U editor zapisa učitavaju se polja i potpolja izabrane maske (PN).

2. Ispunimo jedno polje 200.

U polje 200 upišemo normativnu pristupnu tačku na bugarskom ili ruskom jeziku, u potpolje 7 obavezno unesemo odgovarajući kôd za ćirilčno pismo, a u potpolje 9 obavezno upišemo kôd za jezik.

3. Ispunimo polja 700.

U ponovljena polja 700 upisujemo normativne pristupne tačke za isto ime iz osnovnog normativnog zapisa sa alternativnim pristupnim tačkama u ćirilicom i latiničnom pismu. U polja 700 obavezno unosimo potpolje 3 koje sadrži broj normativnog zapisa za ime u polju 700 i potpolje 7 sa odgovarajućim kodom za pismo osnovnog dela pristupne tačke.

4. Za ispunjavanje ostalih delova normativnog zapisa, sledimo osnovna uputstva za normativni zapis na alternativnim pismima.

13.2.2 Pretraživanje podataka

U bazama podataka, koje se razvijaju u COBISS sistemu, za pretraživanje zapisa u ćirilici i latinici koristimo ista polja za pretraživanje, odnosno iste indekse za pretraživanje. U polje za unos zahteva za pretraživanje možemo upisati tekst u latinici ili ćirilici, a u rezultate pretraživanja će se uvrstiti zapisi u oba pisma. U stranim bazama podataka, koje nisu instalirane na IZUM-ovom

serveru (Online katalog Kongresne biblioteke, WorldCat), ta mogućnost ne postoji.

13.2.2.1 Bibliografski zapisi

U pretraživačima lokalne i uzajamne bibliografske baze u nacionalnom COBISS.XX sistemu ili u mreži COBISS.Net, te u ISSN bazi, zahtev za pretraživanje možemo da upišemo u latinici ili ćirilici, unošenjem dijakritički preciznog zahteva za pretraživanje ili samo upisom osnovnih znakova.

Kada pretraživanje u lokalnoj ili uzajamnoj bazi podataka želimo da ograničimo samo na dela na jednom pismu, kod "Limitiranje" izaberemo vrednost *LAT* ili *CIR* (v. pogl. 4.1.4).

Savet:

U pretraživaču, kombinacijom tipki <Ctrl> + <S> otvorimo prozor **Skup COBISS znakova**.

Ako u pretraživač WorldCat baze podataka unesemo zahtev u ćirilici, rezultati pretraživanja ograničeni su samo na zapise koji sadrže uporedne podatke u ćirilici. U pretraživač Online kataloga Kongresne biblioteke zahtev za pretraživanje unosimo latinicom.

Funkcijom *pregled pojmova* (v. pogl. 4.4) prikazujemo indeksirane tekstove koji su uvek isključivo u latinici. Uprkos tome, zahtev za pretraživanje možemo upisati i ćirilicom. Klikom na ikonu prikazaće se abecedni spisak pojmova u latinici.

Za sve ostale informacije o pretraživanju bibliografskih zapisa, v. pogl. 4.

13.2.2.2 Normativni zapisi

U COBISS sistemu normativne zapise pretražujemo u CONOR.XX i LC/NAF bazama podataka.

Prilikom pretraživanja CONOR.XX baze podataka, zahtev za pretraživanje možemo uneti latinicom ili ćirilicom. Na rezultat pretraživanja uticaće sledeće:

- da li normativni zapis sadrži alternativne pristupne tačke na oba pisma;
- da li se alternativne pristupne tačke među sobom razlikuju samo po pismu ili se razlikuju i po obliku imena.

Prilikom pretraživanja CONOR.XX baze podataka, zahtev za pretraživanje po pristupnim tačkama za lična imena mora da bude upisan dijakritički precizno.

Za ostale informacije o pretraživanju normativnih zapisa, v. pogl. 9.2.

13.2.3 Preuzimanje i uređivanje bibliografskih zapisa u COBISS.SR i COBISS.CG sistemima

Upozorenje:

Poglavlje je namenjeno COBISS.SR, COBISS.CG sistemima, a delimično i COBISS.RS sistemu, samo do prelaska na katalogizaciju s normativnom kontrolom!

Uzajamna katalogizacija u nacionalnim COBISS.SR i COBISS.CG sistemima opterećena je upotrebom različitih pisama autorskih i predmetnih odrednica u bibliografskim zapisima. Stara praksa prema kojoj su fakultetske i specijalne biblioteke vodile različite latinične kataloge, dok su nacionalne, narodne i školske biblioteke vodile ćirilčne kataloge, izuzimajući osnovni latinični katalog za stranu knjigu na latiničnim jezicima, prenela se i u elektronske kataloge (OPAC). U želji da se prilikom preuzimanja bibliografskih zapisa iz uzajamne u lokalnu bazu podataka, smanji obim ručnog prilagođavanja podataka u zapisima, već u programskoj opremi COBISS2 razvijena su pravila za prikaz bibliografskih podataka na dva pisma, kao i programska podrška za zamenu alternativnih imenskih odrednica. Pravila su opisana u *COMARC/B priručniku, Dodatak D*.

U COBISS3/Katalogizaciji prikaz bibliografskih podataka zasnovan je na:

- unosu podataka na originalnom pismu (ćirilica i latinica);
- normativno kontrolisanom unosu posredstvom normativnih zapisa sa alternativnim pristupnim tačkama (lična imena).

Kako je prelazak na normativno kontrolisan unos podataka na alternativnim pismima vremenski zahtevan proces, kao pomoć katalogizatorima prilikom promene pisma odrednica u lokalnim bibliografskim bazama podataka, smo u COBISS3/Katalogizaciji omogućili sledeće:

- programsko usklađivanje parova alternativnih imenskih odrednica i pisama imenskih odrednica;
- delimično programsko usklađivanje pisma predmetnih i korporativnih odrednica (polja 6XX, 7XX i 9XX)
- metode **Uređivanje / Pretvori u srpsku/makedonsku ćirilicu i Uređivanje / Pretvori u latinicu**;
- metode kopiranja polja, potpolja i teksta, kao i metodu posebnog lepljenja za prenos većeg broja podataka iz jednog bibliografskog zapisa u drugi ili iz jednog dela bibliografskog zapisa u drugi.

Uslovi za programsku konverziju pisma odrednica u lokalnoj bibliografskoj bazi podataka su:

- srpski jezik katalogizacije (100h = "srp");

- pismo jezika katalogizacije u lokalnoj bazi podataka mora da se razlikuje od pisma jezika katalogizacije u bibliografskom zapisu u uzajamnoj bazi podataka (0017 ≠ 0017).

Uslov za programsko usklađivanje parova alternativnih imenskih odrednica je:

- postojanje varijantnog oblika ličnog imena u bibliografskom zapisu koji je pravilno označen kao alternativna odrednica u latinici (polja 90X, 2. ind. = 0, 3), odnosno u ćirilici (polja 90X, 2. ind. = 1, 4).

Pod gore navedenim uslovima, izborom metode **Zapis / Preuzmi zapis**, programski se usklađuju pisma svih odrednica, nakon što se u editor prenesu bibliografski podaci iz uzajamne baze podataka. Izborom metode **Zapis / Uredi zapis**, programski se, međutim, usklađuje samo pismo imenskih i korporativnih odrednica, nakon što se u editor prenesu predmetne odrednice iz verzije zapisa u lokalnoj bazi podataka.

Upozorenje:

Prilikom preuzimanja zapisa iz baze podataka WorldCat, pored ostalog, obavezno ručno treba da upišemo kôd za pismo jezika katalogizacije (potpolje 0017). Takođe, pismo automatski konvertovanih napomena i ostalih podataka koji su na jeziku katalogizacije iz latinice treba da pretvorimo u ćirilicu, ako smo zapis preuzeli za delo na ćiriličnom jeziku.

Oba zahteva su posledica kataloške prakse koja važi samo u bibliotečkim sistema kod kojih je jezik katalogizacije na dva pisma.

13.2.3.1 Lokalne baze podataka nacionalnih i narodnih biblioteka

Ako su ispunjeni opšti uslovi, koji su opisani u pogl. 13.2.3, programsko usklađivanje pisma odrednice različito se izvodi u slučaju bibliografskog zapisa koji je kreiran u COBISS2/Katalogizaciji, a u COBISS3/Katalogizaciji još nije redigovan (oznaka KAT2) i zapisa koji je kreiran i/ili redigovan u COBISS3/Katalogizaciji.

Za zapis koji je kreiran u COBISS2/Katalogizaciji važi sledeće:

- kada je glavni stvarni naslov na **ćiriličnom pismu** ($100l = c^*$), programska konverzija latiničnog u ćirilični tekst **obuhvata sve odrednice** (polja 503, 6XX, 7XX i 9XX). Katalogizator treba da proveri i po potrebi ručno ispravi ili zameni:
 - alternativne oblike korporativnih i predmetnih odrednica (povezana polja 60X i 96X, te 71X i 91X);
 - predmetne odrednice koje sadrže reči stranog porekla (polja 6XX);
 - slobodno oblikovane predmetne odrednice sa kodom za engleski jezik (polje 610);
 - varijantne oblike imenskih odrednica koje treba da budu na pismu drugačijem od pisma normativnog oblika (polja 90X, 2. ind. = 9).
- Kada je glavni stvarni naslov na **latiničnom pismu** ($100l = ba$),

programska konverzija latiničnog u ćirilični tekst **obuhvata imenske i korporativne odrednice** (polja 503, 7XX i 9XX), **a ne obuhvata predmetne odrednice** (polja 6XX). Katalogizator treba da proveri i po potrebi ručno ispravi ili zameni:

- predmetne odrednice (polja 60X, 96X i 610);
- alternativne oblike korporativnih odrednica (povezana polja 71X i 91X);
- varijantne oblike imenskih odrednica koje treba da budu na pismu drugačijem od normativnog oblika (polja 90X, 2. ind. = 9).

Upozorenje:

Ako je na početku polja s predmetnom odrednicom uneta kontrolna oznaka za pismo, znak će odrediti pismo predmetnih odrednica i nakon preuzimanja u lokalnu bazu podataka biblioteke!

Za zapis, koji je kreiran u COBISS3/Katalogizaciji, bez obzira na pismo glavnog stvarnog naslova (1001 = (c* ili ba)) važi sledeće:

- programska transformacija **obuhvata imenske i korporativne odrednice** (polja 503, 6XX, 7XX i 9XX), **a ne obuhvata predmetne odrednice**. Katalogizator treba da proveri i po potrebi ručno ispravi ili zameni:
 - predmetne odrednice (polja 60X, 96X i 610);
 - alternativne oblike korporativnih odrednica (povezana polja 71X i 91X).

Upozorenje:

Prilikom uređivanja zapisa, u editor upisuju se lokalna polja za sadržinski opis, a ostala polja se upisuju iz verzije zapisa u uzajamnoj bazi podataka. Tokom uređivanja zapisa, katalogizator treba da proveri imenske i korporativne odrednice te njihove varijantne oblike.

13.2.3.2 Lokalne baze podataka fakultetskih i specijalnih biblioteka

Ako su ispunjeni opšti uslovi, koji su opisani u pogl. 13.2.3, za zapis koji je kreiran u COBISS2/Katalogizaciji, a koji u COBISS3/Katalogizaciji još nije redigovan (oznaka KAT2) važi sledeće:

- bez obzira na jezik i pismo glavnog stvarnog naslova (1001 = c* ili ba), programska transformacija ćiriličnog u latinični tekst obuhvata sva polja 503, 6XX, 7XX i 9XX. Katalogizator treba da proveri i po potrebi ručno ispravi ili zamene:
 - alternativne oblike korporativnih i predmetnih odrednica;
 - polja 90X, 2. ind. = 9, ako varijantni oblik imena treba da bude na pismu drugačijem od pisma u poljima 70X.

Upozorenje:

U vezi sa upozorenjem o kontrolnom znaku za pismo u zapisima KAT2, kao i upozorenjem o uređivanju zapisa, v. pogl. 13.2.3.1.

Za zapis, koji je kreiran u COBISS3/Katalogizaciji, važi sledeće:

- bez obzira na jezik i pismo glavnog stvarnog naslova (100l = c* ili ba), programska transformacija ćirilicnog u latinićni tekst obuhvata sva polja 503, 7XX i 9XX. Katalogizator treba da proveri i po potrebi rućno ispravi ili zamene:
 - pismo u poljima 60X, 96X i 610 te alternativne predmetne odrednice;
 - alternativne korporativne odrednice.